

Jan Szczepański

"A Handbook of Social Psychology", Kimball Young, London 1946 : [recenzja]

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 8/1-4, 213-215

1946

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

R E C E N Z J E

Socjologia ogólna – Psychologia społeczna

Kimball Young: **A. Handbook of Social Psychology**. London 1946. International Library of Sociology and Social Reconstruction. Kegan Paul. Str. VIII+578.

Nowy podręcznik psychologii społecznej stanowi III wydanie książki opublikowanej w 1930 r. K. Young jak rzadko który uczony posiada kwalifikacje do napisania podręcznika z tej dziedziny. Wspomnijmy tylko jego **Source Book for Social Psychology**, dobitnie wykazujący zakres erudycji Autora. Omawiany podręcznik nie obejmuje tak rozległego pola zagadnień, natomiast podkreślić trzeba dwie jego zalety: dążenie do przejrzystej konstrukcji teoretycznej oraz podjęcie aktualnych zagadnień, narzuconych przez wojnę.

Książka podzielona jest na trzy części: 1) niektóre podstawowe stosunki między osobowością a społeczeństwem i kulturą, 2) niektóre postacie konfliktów ludzkich, 3) zachowanie masowe.

Psychologię społeczną Autor określa jako badanie osób w ich wzajemnych oddziałyvaniach z odniesieniem do skutków tego oddziaływania na myśli, uczucia i nawyki jednostki. Jest to nowa dziedzina nauki, która nie wypracowała jeszcze wykończonych teorii ani dostatecznie precyzyjnych metod, lecz rozporządza już wielkimi materiałami zebranymi w systematycznych obserwacjach ludzkiego zachowania. Uwagę badaczy skupiają przede wszystkim dwa zagadnienia: **pierwsze**, to struktura i funkcjonowanie jednostki jako organizmu reagującego na dane środowisko społeczno-kulturalne. W tej dziedzinie badań trzeba wykorzystywać wyniki fizjologii, neurologii i psychologii, w tym zakresie, w jakim badają one mechanizm zależności między bodźcem a reakcją. Badania te są ważne dla poznania mechanizmu uczenia się i uspołecznienia (tzn. przyswajania społecznych sposobów postępowania). **Drugie** zagadnienie, znacznie szersze i ważniejsze, dotyczy „treści“ lub natury myśli, wzruszenia i czynu. Young formułuje cały szereg pytań określających bliżej te zagadnienia. Czym są te „obrazy“, które osobnik ma w swojej głowie, a odnoszące się do jego roli jako członka społeczeństwa? Jakie ma wyobrażenia swojej matki, swego ojca, innych członków swojej grupy i członków grup wrogich? Czym są jego pojęcia prawa, sprawiedliwości, wolności i innych wartości wziętych z jego państwa lub klasy społecznej? Odpowiedzi na te pytania możemy uzyskać jedynie przez badanie rozwoju osobowości w społeczeństwie i kulturze. Psychologia dziecka, psychologia rozwojowa, badania etnologiczne (antropologia kulturalna) są tu niezbędną podstawą. Pojawienie się jaźni społecznej może być zrozumiane tylko na podstawie styczności dziecka z rodzicami, rówieśnikami, sąsiadami, nauczycielami itp. Rozwój jego języka, podstawowych postaw, cech i nawyków trzeba odnieść do jego roli i pozycji w różnych zbiorowościach ludzkich.

Podstawowymi pojęciami psychologii społecznej Younga są: osobowość, społeczeństwo i kultura. Wszelkie analizy psychologii społecznej sprowadzają się do ustalania zależności między tymi trzema zmiennymi.

Podstawą osobowości są mniej lub bardziej ustalone cechy biologiczne, od których zależy przystosowanie do środowiska, a więc możliwość utrzymania życia. Cechy te obejmują podstawowe procesy fizjologiczne. Z tymi procesami powiązane są pewne fundamentalne popędy, (głód, popęd płciowy, potrzeba ochrony cielesnej). Dziecko rodzi się wyposażone w tę organiczną konstytucję, wchodzi w świat ludzi i ze stosunków z ludźmi i mniej lub więcej ustalonymi wzorami kulturalnymi powstaje jego osobowość. W rozwoju osobowości wyróżnić musimy trzy poziomy czynności przystosowawczych: a) zewnętrzny — cielesny; b) językowy, obejmujący również inne czynności komunikatywne; c) myślowy subiektywny. — świat prywatny — o którym możemy wnosić tylko z reakcyj na dwóch poprzednich poziomach. Wzajemne zależności między tymi trzema poziomami, ich stosunki do przystosowania społecznego, stanowią jedne z najważniejszych zagadnień psychologii społecznej.

Pojęcie społeczeństwa zakłada oddziaływanie między jednostkami. Społeczeństwo zależy od aktu społecznego, który zachodzi wtedy, gdy jakaś tendencja czyau jest zmodyfikowana przez pośrednictwo lub nie może być wykonana bez pośrednictwa innych osób. Istnieją trzy ogólne typy oddziaływania społecznego: 1) jednostki na jednostkę; 2) jednostki na grupę i odwrotnie; 3) grupy na grupę, przy czym grupa może być pojęta jako zbiór jednostek albo pewne symboliczne wyobrażenie takiej zbiorowości.

Trzecie pojęcie podstawowe — kultura, zostaje określona przez Autora jako mniej lub więcej zorganizowane wzory nawyków, idei, postaw i wartości, które starsze pokolenie przekazuje dziecku w ciągu dorastania. Kultura posiada cechy materialne i niematerialne. Istota kultury jest psychologiczną, jej przetrwanie i funkcjonowanie zależy od myśli i działalności ludzkiej a nie tylko od istnienia jej kośćca materialnego, tj. narzędzi, maszyn itp. Kultura stanowi główne ramy, w których jednostka uczy się współdziałać z innymi ludźmi. Niektórzy etnologowie utrzymują, że wszelkie społeczne uczenie się jest uczeniem się kulturalnym.

Pierwsza część książki szeroko traktuje o tych zależnościach między osobowością, społeczeństwem a kulturą. Uznając, że społeczne zachowanie się człowieka jest ewolucyjnym następstwem społecznego zachowania się zwierząt, Autor poświęca obszerny rozdział prototypom ludzkiego postępowania w świecie zwierząt. Społeczeństwo wyprzedza ewolucyjnie kulturę. Nie posiadając kultury zwierzęta tworzą już społeczeństwa. Zależności między osobowością a kulturą Autor ilustruje, zestawiając w obszernych tablicach 8 wybranych kultur prymitywnych oraz w osobnych tablicach porównuje trzy współczesne kultury zindustrializowane: japońską, niemiecką i amerykańską. W tablicach tych zostały zestawione główne cechy szkolenia, dyscypliny, agresji, reakcji uczuciowych, sankcji, wychowania i samorozwoju. Mimo pewnych uproszczeń tablice te są ciekawą próbą stwierdzenia funkcjonalnych zależności w procesach kształtowania się osobowości. Następnie Autor omawia popędy i wzruszenia oraz czynniki uczenia się. Uczeniem się nazywamy modyfikowanie reakcji na bodźce środowiskowe. W procesie przystosowania skutki uczenia przejawiają się: w popędach, w celach, w środkach przejścia od popędu do celu. Następny rozdział poświęcony jest podstawom i mechanizmom osobowości. Autor definiuje osobowość jako: mniej lub więcej zintegrowany zespół nawyków, postaw, idei jednostki, które są zorganizowane zewnętrznie w specyficzne i ogólne role i sta-

ny, a wewnętrznie wokół samoświadomości i pojęcia siebie, oraz w koło pewnych idei, wartości i celów związanych z kolei z rolami społecznymi. Osobowość posiada zatem dwa aspekty: zewnętrzny — rolę społeczną i wewnętrzny — jaźń, czyli organizację życia ze względu na wewnętrzną motywację, cele i sposoby ujmowania swojego i czyjeś zachowania. Rozwój „ja” jest przedmiotem następnego rozdziału, przy czym nacisk zostaje położony na zasadniczą rolę rodziny w tym procesie. Natura rzeczywistości społecznej, kulturalnej, stereotypy, mity i ideologie oraz zagadnienia dominowania i wodzostwa (leadership) zostały rozważone w końcowych trzech rozdziałach pierwszej części.

Ponieważ konflikt przedstawia najpoważniejszy i najtrwalszy problem stosunków międzygrupowych, więc Young poświęca mu drugą część swojego podręcznika. Najczęściej spotykaną formą konfliktu są uprzedzenia (prejudices), które są zawsze zbiorowo wprowadzonymi ideami, postawami i zwyczajami. Dwa rozdziały poświęcone są dyskusji nad przesadami rasowymi, narodowościowymi, politycznymi, religijnymi i in. Najpoważniejszymi formami konfliktów są walki o władzę, zwłaszcza wojny i rewolucje, rozrastające się w miarę przekształcania się grup pierwotnych w nowoczesne społeczeństwa masowe (mass society). W tym dziale znajdujemy dużo ciekawego materiału odnośnie psychologii wojny i postaw wobec wojny, jednakże materiału bardzo jednostronnego. Widać, że Autor nie przeżył ani jednego masowego nalotu na miasto, ani nie bardzo wie, co znaczy totalna organizacja wojny zademonstrowana przez Niemców.

Część trzecia zajmuje się pewnymi aspektami zbiorowego zachowania się mas, tłumu i publiczności. Autor opisuje tu i analizuje myśli i postępowanie jednostek w tłumie i podczas paniki, w różnego rodzaju zebraniach, pod wpływem mody i różnych modnych „szaleństw”. Specjalną uwagę poświęca Young opinii publicznej, jej naturze i działaniu, środkom informacji, włączając propagandę. Przedostatni rozdział zajmuje się sprawami psychologicznego prowadzenia wojny w stosunkach międzynarodowych, a rozdział ostatni dyskutuje zagadnienie kontroli społecznej i siły, rozmieszczenie siły między jednostkami w grupie i moralnej odpowiedzialności za użycie siły.

Young jest przedstawicielem umiarkowanego behawioryzmu, lecz szeroka znajomość innych kierunków psychologii, pozwala mu unikać skrajności. Punkt widzenia psychologiczny i socjologiczny zostają w podręczniku zwięźle zintegrowane. Podręcznikowe potraktowanie materiału przejawia się w dążeniu do przystępności i popularności wykładu. Bardzo użytecznym uzupełnieniem jest słownik terminologii fachowej, dodany na końcu książki. Jako podręcznik książka Younga dobrze wprowadza w rozległą i skomplikowaną dziedzinę spraw międzyludzkich.

Jan Szczepański (Łódź)

Robert E. L. Faris and H. Warren Dunham: **Mental Disorders in Urban Areas. An Ecological Study of Schizophrenia and Other Psychoses.** University of Chicago Press, Chicago 1939. Pp. XXXVIII+270.

Nie darmo Chicago jest terenem, na którym rozwinęły się badania szkoły ekologii ludzkiej, tzn. kierunku w socjologii amerykańskiej, starającego się możliwie